

AYDINLAR-DEĞİŞME-KİMLİK KRİZİ Intellectuals-Change-Identification Crisis

Hasan YAZICI*

Özet: Aydın-halk ilişkisi ve öncüleriyle halkımızın işbirliğine olumsuz etkilerin kaynağı, şekli, yönü ve meselenin sağlıklı çözümü bilinmelidir. Toplum mimarlığımızın doğru yapılabilmesi için kuru ölçümlerle yetinilmemesi gerekir. Görünenin belirlenmesi şarttır. Fakat zarf, taşıdığı mesaj bilinmedikten sonra çok fazla bir değer ifade etmez. Öze, ruha inerek ufka yönelmek, gerekli değişimlerle gelişmek için çok daha iyi bir yoldur. İçin aydınlığı, edebiyatın sezgi yeteneği ve kapasitesiyle dışa vurulabilir. Romanımız hayatımızın kahramanlarının olan ve olması gereken gerçeklerine rehberlik etmektedir. Aydınların kılavuzluğunda halkın kaybolmadan yol alması için hâle ışık olan romanımızın rehberliğine çok ihtiyaç vardır.

Anahtar sözcükler: Aydın, halk, değişme, kimlik, roman.

Abstract: *It has to be known the right solution of the matter and the method, way, source of negative effects of public cooperation between Intellectual-Public. In order to build a right public structure we should not let it go at those basic measurements. It must be defined what is seen. However envelope does not mean almost anything unless it is known the content of it. It is much better way to go through the essence and spirit then lead to horizon with the necessary changes. It can be reflected outside of the internal values by the capacity and capability of the literary. Our Novel is being a guide to the facts of our heroes of our lives. Public needs too much to our Novel's guide with the guide of Intellectuals in order not to be lost on the way and go ahead.*

Keywords: *Intellectual, public, change, identification, novel.*

Bazı aydınlarımızda millî kültüre ve millî kültürün maddî veya manevî unsurlarına karşı tavır alış, yer sağlayıcı ve değer kazandırıcı zannedilmektedir. Başkalaşmış aydınlar yabancı kültür çevrelerinin insanları değildir. Ancak kendi kültürleri ile yabancılaşmışlardır (Erkal, 1991: 116-117). Ana varlığından kopma meselesi romanımızda yer almıştır (Buğra, 1989: 249).

Bazı aydınlarımız şartlarımızı, ihtiyaçlarımızı, hedeflerimizi dikkate alarak yetişmedi. Gösterişe kapıldı. İlgi toplamak gayesiyle hareket etti. Dolayısıyla halka yeterince katkıda bulunmak yerine kendi benliğini doyurdu. İnsanlarımızla bağlarını kopardı. Teori batağına saplandı. Tümdengelimci, otoriteci, mantıkçı,

* Okutman, Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

ilim dışı bir metotla genel, katı, değişmez yargılar ortaya atıp işlerin içinden **çıkabileceğini** sandı (Soysal, 1988: 102, 103). Maddî meseleleri bilen ekonomiden **habersiz** yetişti. Çünkü yanlış politikalarla millî, dinî özelliklerle var olmak **isteyenler** ürkütülüp sindirildi (Bahadıroğlu, 1980: 107). Allahsızlık aydın **ofabilmenin** ilk şartı sayıldı. Birçok kimsenin aydın olabilmek uğruna **inançsızlaşmasına** sebep olundu (Cilasun, 124). Aydın olabilmek için belli bir taraf **olmak** gerektiği telkin edildi (Bahadıroğlu, 1980: 101). Gecekondu aydınları, milletin taban tabana zıddı bir yön tutturdular. Dolayısıyla yabancılaşma, aydının halktan uzaklaşma sürecinde ortaya çıktı (Erkal, 1987: 307). Ne buldularsa alıp zorla da olsa kabul ettirme yolunu tuttular (Bahadıroğlu, 1980: 100, 101). Farkında olarak olmayarak yabancıların çıkarlarını savunur duruma düştüler (İlhan, 1981: 227).

Kim bilir belki de bu Genç Osmanlılardan beri sürüp gelen aydın lekesi (Miyasoğlu, 1982: 103), sömürgeciliğin hadım edilmiş aydınlara dayadığı bir oyundur (İlhan, 1981: 228). Ve anlaşılan bu oyun oldukça tutmuştur ki aydınlar oturdukları yerleri, semtleri bile ayırmışlar (Kayıhan, 1978: 171), kendilerinden görmedikleri halkı yanlarına sokmamışlardır. Halk da onları kendinden ayrı saymıştır (Cumalı, 1984: 29).

Sözde aydınlar halktan aldıkları güçle ona üstünlük taslayıcı, haksız ayrıcalıklar yaşamaktan da geri kalmamış. Yöneticilere, aydınlara, sanatçılara, öncü kadrolara halkımızın göstermiş olduğu samimi sevgi, ilgi ve saygıyı, hayranlığı, övüncü de sömürmüşlerdir.

“Kendilerine aydın diyen fakat gerçekte karanlıkta dolaşanlara ihtiyaç yok. Bize hakiki aydınlar gerekiyor. Bizi bilen, daha doğrusu kendini bilen, tanıyan” (Bahadıroğlu, 1980: 133).

Allah’a şükür sayıları bir avuç da olsa kavgayı kazanmaya soyunmuş, aydınlıktan uzak Aydınlar Semti’nin kuruntulu suratına gururla inecek bir yumruk sahibi aydınlarımız da var (Kayıhan, 1978: 169, 239).

Ve halkımız, milletimiz, kendini “aydın” ilân etmiş bir azınlık grubun, bir kumar grubunun tekeline (Bahadıroğlu, 1980: 139), olup bitenden habersiz ve yanlış, sapık yol batağındaki “aydınlara” rağmen kurtarılacaktır.

“Değişme karşısında ne peşin kabul ne de peşin ret söz konusudur.”

“Hiçbir toplumda eski eski olduğu için atılamaz; yeni de sadece yeni olduğu için kabul göremez. Eskiye yeni de zamanla ilâve edilmektedir.” (Erkal, 1991: 16, 17).

Her toplumsal grup için değişme kaçınılmazdır. İlerleme, gelişme için şarttır. Tam manasıyla durgunluk asla mümkün değildir. Var olanlara yenilerini eklemek, daha iyiye daha mükemmele ulaşmak bir ihtiyaçtır. Önüne geçilemez bir tamlama, bütünlüşme arzusudur.

Hiçbir toplumsal varlık toplumsal değişmeden kaçamaz. Değişme alın yazısıdır. Her toplumsal yapı olumlu veya olumsuz olarak değişir.

Biz de değişmeyi kendimizde, evimizde, sokağımızda hissettik, gördük, yaşadık. Romanımız da buna tanıklık ediyor. “Dünyada olan şeyler sokağımı, sokağımın olan şeyler dünyamı yakından ilgilendirir.” (Özkişi, 1978: 107) diyen Bahaeddin Özkişi, geçirmekte olduğumuz değişimi sokak sembolü ile anlatıyor. “... her şey, değer verilen bütün değerler, evler, evin içinde yaşayanlar, kadınlar, erkekler, gençler, yaşlılar hep değişmiş durmuşlardı. Değişme, sokağımızda durmak bilmeyen ve devamlı büyüyen bir yuvarlanma şeklinde başladı. Sonra da durmadı, dinlenmedi. Hâlbuki insan böylesine sakin ve kenar bir sokakta bu kadar köklü değişiklikler olmaz sanırdı.” (Özkişi, 1978: 12) diyor. Ve sergilediği değişimleri “... milyonları içine alan katliamın bir sokaktaki serpintisi” olarak değerlendiriyor (Özkişi, 1978: 143). Dolayısıyla tabii bir hâl olan değişmeyi, hayatımızda olduğu gibi romanımızda da olumlu bir oluş olarak göremiyoruz.

Neden? Çünkü Türk-İslâm birleşimi ve batıdan geçen değerlerden oluşan kültürel yapı özelliğimiz zedelendi (Erkal, 1991: 125). Aralarındaki ilişki bir akordiyonun açılıp kapanmasına benzeyen “olması gereken” (kültürel yapı) ile “olan” (toplumsal yapı) arasındaki fark, mesafe sürekli açıldı. Dolayısıyla toplumda sağlıklı bir gidiş değil çözülme ve amaçsızlık ile ilgili bir durum ortaya çıktı (Erkal, 1991: 118).

“Bizim okullarda, biz öğretilmiyoruz... Gâvur öğretiliyor” “... çamurdan olsun, gâvurdan olsun, diyorlar”, “... onların kurşunla yapamadıklarını, biz kendimiz yapıyoruz, gâvurun kültürünü, töresini, göreneğini gümrüksüz sokuyoruz memlekete hem de bayıla bayıla”, “... kendini, kendi milletini küçümseme hastalığına tutulmuş”uz (Işınsoy, 1989: 164)

“Kadın terbiyecisi tutunuz, Türk mü?”

Tabii ki hayır, bir Fransız, tam bir batılı, çocuklarımı iyi bir terbiye alsınlar istiyordum.” (Bahadıroğlu, 1980: 210)

Fakat “monşer” (Değerli dostum) dedik, “bonjour bonsuvar” (Günaydın) dedik yine de olmadı.” Bahadıroğlu, 1980: 210)

Okullarımızda müziğimizi öğretmeyi yasakladık, gâvurun müziğini bilmeyeni sınıfta bıraktık (Işınsoy, 1989: 163-164).

“Alaturka (Türk tarzı) evleri sevmem, Türk tarzı hareketten tiksiniyim: Sallanan bir salıncak, ninni söyleyen bir kadın, taşlıktaki takunya sesleri beni deli edebilir. Ne yaparsınız ki kanımıza işlemiş, en Avrupalı görünenlerimiz en ince, seçkin, geceleri çalışan içkili eğlence yerlerinde, gecenin bir saatinden sonra çiftetelli oynuyorlar!..” (İlhan, 1981: 217-218)

Batı hayranlığı ve özentisi içinde Avrupalıları, Paris’i, operaları, Roma’daki kiliseleri, kiliselerdeki resimleri anlattık (Soysal, 1988: 48-49).

Toplumsal yaşayışımızı tamamıyla batıya uydurduk. Zevkte, güzel sanatlarda, mobilyada, döşeme ve dekorasyonda, sofraya ve mutfakta kendimizden koştukça koştuk:

“Duvarlarda Van Gogh taklidi tablolar, Lui stili koltuklar, alçak batı sehpaları, piyano... perdeler kadar her şey batılı.” (Bahadıroğlu, 1980: 91).

“Millet konağında, yalısında masalara kurulup çatal bıçakla alafranga (Batı tarzı) yemek yerken onların konuklarını yer sofrasına çöktürerek etine, fildişinden yapılmış ve mercan saplı da olsa eski zaman kaşıklarını vermeleri yakışık alır mı?” (İlhan, 1981: 315).

“Onların da batı tarzında, konuklarını ağırlayacakları bir yerleri vardı artık” (Özdenören, 1985: 72).

Erkek ve kadın kıyafetindeki değişikliğe son derece önem verildi. Değişme bazen telkin ve ikna ile bazen de zor kullanılarak sürdürüldü:

“Ben ömrümde pantolon giyemedim ki... Hacı Abdullah pişman pişman başını salladı: Pantolon... Yahu biz pantolonlularla alay ederdik...”

Şimdi de biraz seninle alay etsinler. Parayla değil sırayla... İyi ama senin eski arkadaşlarından hiçbirisi artık şalvar giymiyor.” (Tahir, 1981: 264).

“Zavallı dedemi ‘şapka’ yüzünden astılar.” (İsmail, 1989: 82)

Geçmişimizden gelen, bizim olan, bizi biz yapmış bulunan her ne varsa hepsi silindi, süpürüldü, çözüldü, yıkıldı. Elin, yabanın en kötü, çirkin ve değersiz şeyleri yüceltilip medeniyet adına gaye olarak işlendi.

Kız-erkek ilişkileri giderek ölçsüzleşti. Vurun Kahpeye, Öldüren Dudaklar, Bir Geline Yedi Koca gibi filmleri göstermek gibi becerilerle bozulmaya, soysuzlaşmaya sebep olundu. Haklı, haksız her direnişe kızılıp sövüldü:

“Plajlar kapansın, kulüpler kapansın, meyhaneler kapansın, barlar, buluşma evleri, genelevler kapasın, geriye ne kaldı?” (İsmail, 1989: 24).

“Ne biçim adam! Dans etmez, içki içmez, karı, kız bilmez! Eee ne olacak?..” (İsmail, 1989: 45).

“Kızlı kahveyi ilk” açmakla övünmek (Tahir, 1981: 12), bazı batılı memleketlerde erkeklerin birbirleriyle resmen evlenmelerini düşündüren hareketleri kınayanları dünyanın gidişinden habersiz olmakla suçlamak (İlhan, 1981: 160) gibi sahip olduğumuz değerler sistemine ters tutumlar takınıldı.

Değişme, toplumları daha çok bütünleşmeye ve birlik hâline sokabiliyorsa mesele yoktur. Ancak eğer değişme, toplumları çözülme sürecine yönlendiriyorsa böyle bir değişme sadece değişme olduğu için kabul göremez. Önemli olan toplumun düzensiz ve kararsız, oturmamış, durulmamış dönemleri atlatabilmesi veya bu dönemlerle karşı karşıya kalmamasıdır.” (Erkal, 1991: 16).

Korunmadan, kaynağa bağlı kalmadan gelişmeci olunamamaktadır. Bu âdeta temeli ve zemin katı olmayan bir binanın birinci katından söz etmeye benzer. Önemli olan neyin hangi vasıtalarla ve hangi hedeflere yönelik olarak korunması veya değiştirilmesi gerektiğinin fark edilmesidir. Fakat bizde batının ilminden ve ilmî araçlarından çok onun inanç boşluklarından kaynaklanan olaya, deneye dayalı maddeci ve aşırı fertçi özelliklerine özenilmiştir. Orada belki de bir ölçüde haklı olarak Hıristiyanlığa karşı takınılan tavır, İslâmiyet'e karşı da sürdürülmek istenmiştir. Bunda da taklitçi olunmuştur (Erkal, 1991: 129, 131, 132).

Bilge Kağan'ın öğütleri ile uzay çağı arasında bir denge kurmak (Işınsoy, 1989: 192) gerekirken Müslüman Türk kimliği alçalma sayıldı (Cilasun, 2009). Paçasına biraz batı uygarlığı bulaşanlar, batıya özeni, geçmişlerine ve kendilerine tiksintiyle Bilge Kağan'ı çatlatırcasına kimlik değiştirmeye başladı. Ayten adı Eytın (Adalet Ağaoğlu, 1984: 11), Sami adı Sam, Recep Raco oldu. Bunları da beğenmeyenler, bir gâvur artistinin adını kullandı: Brijit, Klark, Merlin, Sofya, Con (Bahadıroğlu, 1980: 30-31). Değişmeyen şimdilik nüfus cüzdanlarındaki kayıtlar. İşte bu yüzden feryadımız yükseldi:

“Ruhumun üzerinde Şeytan'ın ayak izlerini hissediyor, o izlerin açtığı yaraları bir türlü dolduramıyorum.” (Aktaş, 13).

Oysa biz hiç de böyle düşünmemiştik. Batının ilmi ve tekniği ile aydınlanmış bir nesil hayal etmiştik (Özkişi, 1978: 80). Fakat tutulan yolda ulaşılan sonuç ortada: Dün birer büyük mana taşıyan değerlerin hemen hepsiyle alay edilir oldu (Kayıhan, 1978: 226). Fransız, Alman, Rus, Amerikalı... gibi yaşayanların memlekete soktuğu diken herkesi rahatsız etti. “Sen Hatice, Ayşe, Fatıma annelerimiz gibi olmaya çalış; ben de Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali radiyallahü anhılarına benzemeğe gayret edeyim” (İsmail, 1989: 119) anlayışında olanlarda “Biz bu züppeler için mi gâvurnan savaş ettik? Bu gâvurlaşanlar için mi?” (Karatay, 1987: 47) tepkisini doğurdu. Dünyamıza, özümüze sürülen yabanın silgisi binlerce yılın izlerini silemedi. Bu yüzden ne kendimiz kalabildik ne de başkası olabildik. Arada bir boşluk oluştu, büyüdü, yayıldı. Her köşede yapma bir silinmişlik, her bucakta doğu-batı çekişmesinin yumruk sesleri özelliğimiz oldu. Altın çanakta sunulan zehiri gören halkımız zehirlenmeye karşı çıktı. Bazı çevreler ise onu çağdaş medeniyet vasıta ve imkânlarını istemiyor sandı (Tahir, 1981: 266). Oysa halkımız kör taklitçiler gibi zarfa değil zarf içinde olana, asla baktı. Yani batılılaşma, çağdaş teknolojik seviyeyi tutturmak şeklinde anlaşılıysaydı mesele kalmayacaktı. Fakat kılıkta, kıyafette, eteğin minisinde, başlığın siperlisinde arandı (Bahadıroğlu, 1980: 31, 91, 68). Bizleri ruhumuzla serbest bırakmış görünüp maddemizle ele geçirmek ve serbest bırakmış görüldüğü ruhumuzu bir kavanoz içinde dondurup batı aşısıyla bozukluğa, çürüklüğe uğratmak emeline âlet olundu. Ermişlik içinde görülen batıya her gün biraz daha fazla özenmemiz ve kendimizden

tiksinmemiz felâketlerin felâketi oldu (Kısakürek, 1984: 173, 88). Pırıl pırıl hayat sularımız bulandırılıp bataklığa çevrildi. Son değişim devremizin birçok sonucu keder uyandırıcı, karanlık bir görünüş oluşturdu. Karanlıklara doludizgin at koşturmuş ruhumuzu sıktı. Kurtuluş çaresi olarak sunulan reçetelerin çoğu millî yapıda büyük tepki meydana getirdi. Hastalığı yatıştıracağı, durduracağı yerde azdırdı yahut başka hastalıklara sebep oldu. Bunun için reçeteyi millî benliğimizden, öz medeniyetimizden çıkarmak zorundayız (Bahadıroğlu, 1980: 132-133).

“Her çağa özgü toplumsal miras sonraki çağa devredilmektedir. Belirli bir birikim olmadan değişme ve gelişmeden söz edebilmek zordur. Her neslin bir sonraki nesle cevabı, daha önceki nesilden aldığı, anlamlı katkılar yaparak ihtiyaçlara ve zamana göre yenilediği değerler bütünüdür.” (Erkal, 1987: 147).

Kaynaklar:

- AĞAOĞLU, Adalet. (1984). *Bir Düşün Gecesi*. 6. b., İstanbul.
- AKTAŞ, Hüsnü. *İsyân Çiçekleri*. 8. b., İstanbul.
- BAHADİROĞLU, Yavuz. (1980). *Yolbaşı*. 8. b., İstanbul.
- BUĞRA, Tarık. (1989). *Gençliğim Eyvah*. 4. b., İstanbul.
- CİLASUN, Raif. *Bir Annenin Feryadı*. 13. b., İstanbul.
- CUMALI, Necati. (1984). *Acı Tütün*. 6. b., İstanbul.
- ERKAL, E. Mustafa. (1987). *Sosyoloji (Toplum Bilimi)*. İlaveli 3. b., İstanbul.
- _____. (1991). *İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri*. 2. b., İstanbul.
- İŞINSU, Emine. (1989). *Sancı*. 11. b., İstanbul.
- İLHAN, ATTİLA. (1981). *Sırtlan Payı*. 2. b., İstanbul.
- İSMAİL, Hekimoğlu. (1989). *Maznun*. 17. b., İstanbul.
- KARATAY, Hüseyin. (1987). *Sürgün Öğretmen*. İstanbul.
- KAYIHAN, Hasan. (1978). *Yoklar*. 3. b., İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl. (1984). *Aynadaki Yalan*. 2. b., İstanbul.
- MİYASOĞLU, Mustafa. (1982). *Kaybolmuş Günler*. 4. b., İstanbul.
- ÖZDENÖREN, Rasim. (1985). *Gül Yetiştiren Adam*. 2. b., İstanbul.
- ÖZKİŞİ, Bahaeddin. (1978). *Sokakta*. 2. b., İstanbul.
- SOYSAL, Sevgi. (1988). *Yenişehir 'de Bir Öğle Vakti*. 7. b., İstanbul.
- TAHİR, Kemal. (1981). *Namuscular*. 3. b., İstanbul.